

**ARACHNIDEN VAN HET ROERDAL: 1000-SOORTENDAG MET ENKELE AANVULLINGEN
(ARACHNIDA: ARANEAE, OPILIONES, PSEUDOSCORPIONES)**

Peter J. van Helsdingen

EIS-Nederland, Postbus 9517, 2300 RA Leiden (helsdingen@naturalis.nl)

Steven IJland

Gabriel Metzstraat 1, 2316 AJ Leiden (sijland@gmail.com)

Jinze Noordijk

EIS-Nederland, Postbus 9517, 2300 RA Leiden (jinze.noordijk@naturalis.nl)

Hay Wijnhoven

Groesbeeksedwarsweg 300, 6521 DW Nijmegen (hayw@xs4all.nl)

ABSTRACT

An inventory of the Arachnida fauna on several areas along the River Roer in the province of Limburg, the Netherlands, was carried out in 2013. In total, we found 94 spider, 14 harvestman and 2 pseudoscorpion species. One species, *Theonina cornix* Simon, 1881, appeared to be new to the Dutch fauna, while for three species (*Singa nitidula* C.L. Koch, 1844, *Entelecara erythropus* (Westring, 1851), and *Mermessus denticulatus* (Banks, 1898) are recorded for the first time for the province of Limburg.

Key words: duizend-soortendag 2013, inventory, Opiliones, Pseudoscorpiones, River Roer, *Theonina cornix*

INLEIDING

In het kader van de 1000-soortendag 2013 – de jaarlijkse inventarisatie-activiteit georganiseerd door EIS-Nederland in samenwerking met Staatsbosbeheer en Waarneming.nl, en dit jaar ook met het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg– bezochten de auteurs een aantal gebieden in het dal van de Roer om de Arachnida te inventariseren. Staatsbosbeheer, de belangrijkste terreinbeheerder in dit gebied, wilde graag het antwoord weten op hun vraag of het belangrijk zou zijn om Nationaal Park De Meinweg, hun grootste object in de regio, te verbinden met het Roerdal, waar een reeks van kleinere natuurterreinen te vinden is. Dat antwoord zullen wij hier niet geven, omdat het natuurlijk gebaseerd moet zijn op het resultaat van alle onderzochte groepen. Wel worden hier de resultaten van onze inventarisaties gepresenteerd.

METHODE EN VINDPLAATSEN

Tijdens deze inventarisatie werden verschillende terreinen bezocht met een aantal uiteenlopende vegetatietypen. De terreinen worden hieronder kort beschreven en hun ligging aangegeven. De inventarisaties werden uitgevoerd van 6 tot 9 juni, op 23 oktober en op 8 november 2013, waarbij niet alle auteurs alle terreinen bezochten. De gebruikte vangmethoden bestonden uit vangen met de hand of met een sleepnet of door vegetatie te kloppen. Alleen Landgoed Hoosden is intensief onderzocht, in de andere terreinen was het bezoek aanzienlijk korter of werden alleen spinnen verzameld als ‘bijvangst’ van het zoeken naar andere groepen in het kader van de 1000-soortendag. Jinze Noordijk noteerde ook de hooiwagens en Anne Krediet en Sandra Lamberts leverden bewijsmateriaal voor twee soorten uit Landgoed Hoosden. Hay Wijnhoven bezocht enkele terreinen speciaal om naar hooiwagens te zoeken. Steven IJland en Jinze Noordijk brachten beiden een pseudoschorpioen op naam uit respectievelijk Landgoed Hoosden en de Turfkoelen.

Holst (Posterholt), geïnventariseerd door Jinze Noordijk. Deze locatie bestond uit het groen rondom de camping en de groepsaccommodatie waar de 1000-soortendagdeelnemers konden overnachten. Op 7.vi.2013 werden de heggen en bomen geklopt en werd een aantal spinnen genoteerd in en op het ‘bloc sanitaire’ van de camping. Ligging AC 200-350.

Landgoed Hoosden (Sint Odiliënberg), geïnventariseerd door Peter van Helsdingen, Steven IJland, Yaco Joven van Sluijs en Anne Krediet op 08.vi.2013. Er werden twee verschillende plaatsen bezocht op het landgoed: Hoosden Noord en Hoosden Zuid. Hoosden Noord bestond uit door paarden begraaasd grasland met veel natte, drassige plekken, een vijver en sloten. Hoosden Zuid kan omschreven worden als een brede houtwal van gemengd bos met voetpad op de grens van een moerasbos en hogergelegen bouwland. Ligging AC 197.0-351.8 (Noord) en AC 197.0-351.0 (Zuid).

Linnerheide (Linne), geïnventariseerd door Jinze Noordijk op 08.vi.2013 en door Peter J. van Helsdingen op 09.vi.2013. De Linnerheide was ten tijde van de naamgeving een heide. Het gebied is momenteel echter geheel bebost met allerlei boomsoorten, zowel loof- als naaldbomen (fig. 1). Ligging AC 196-352.

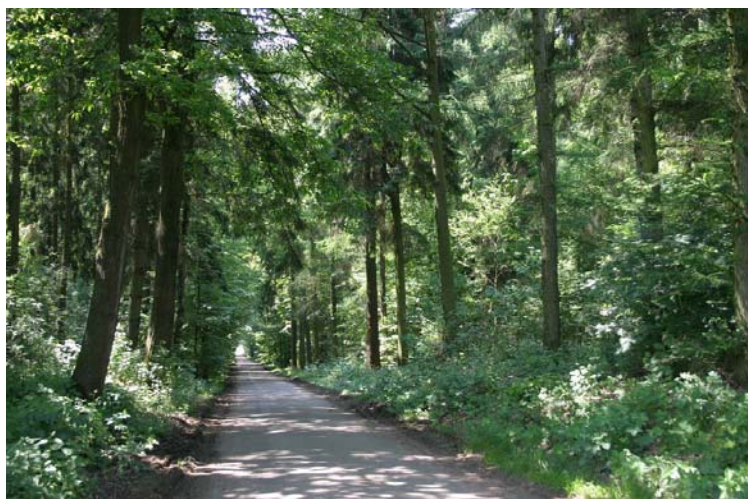

Fig. 1. De Linnerheide is geen heide maar een droog gemengd bos (foto: Jinze Noordijk).

De Muiltert (Herkenbosch), geïnventariseerd door Jinze Noordijk op 08.vi.2013 en door Hay Wijnhoven op 8.xi.2013.. Het natuurgebied De Muiltert bestaat uit grasland en ruigtes langs de Roer. Door de wat eentonige vegetatie werd op 08.vi.2013 al snel uitgeweken naar een droge houtwal van spar aan de rand van het gebied (fig. 2). Hier werden de bomen en struiken geklopt. Hay Wijnhoven bezocht een vochtig loofbos. Ligging AC 201-350.

Turfkoelen (Herkenbosch), geïnventariseerd door Jinze Noordijk op 08.vi.2013. Dit mooie natuurterrein bestaat uit een ven in een oude Roermeander ten oosten van Herkenbosch. Hieromheen zijn broekbos en op hogere gronden gelegen naaldbos aanwezig. Ligging AC 204-351.

Oever van de Roer (Vlodrop), geïnventariseerd door Peter J. van Helsdingen, Steven IJland, Yaco Joven van Sluijs en Anne Krediet, tijdens een kort bezoek op 08.vi.2013 aan de oever van de Roer ten NO van Vlodrop. Door de hoge waterstand was er geen droge kiezelbedding aanwezig. Op 8.xi.2013 bezocht Hay Wijnhoven hier een vochtig loofbos om hooiwagens te verzamelen. Ligging AC 203-350.

Landgoed Klein Paarlo, op 23.x.2013 bezocht Hay Wijnhoven hier een vochtige bossen en ruigtes. Ligging AC 198-350, 199-350, 198-351.

Melick & Sint-Odiliënberg (Roerdalen), bezocht door Jinze Noordijk. Tijdens bezoeken aan deze dorpen op 6.vi.2013 konden twee spinnensoorten genoteerd worden die niet in de natuurgebieden of het overnachtingsterrein werden gezien. Ligging AC 197-351, 200-350.

Fig. 2. Het kloppen van deze sparren langs natuurgebied De Muiltert leverde tien spinnensoorten op, waaronder *Prinerigone vagans* en *Salticus zebraneus* (foto: Jinze Noordijk).

Fig. 3. Twee spinnensoorten uit het Roerdal: *Pisaura mirabilis* en *Philodromus margaritatus* (foto's: Jinze Noordijk & Roy Morssinkhof).

VANGSTRESULTATEN

Spinnen

De gezamenlijke inspanning leverde 94 spinnensoorten uit 18 families op (tabel 1, fig. 3). Het ogenblik van verzamelen was redelijk gunstig voor het kunnen vinden van volwassen exemplaren van een relatief groot aantal soorten. Hieronder volgen enkele besprekingen van opvallende soorten.

Anyphaena accentuata (Walckenaer, 1802) – Opvallend was het grote aantal onvolwassen exemplaren, terwijl er ook volwassen mannetjes en vrouwtjes te vinden waren. De soort heeft een tweejarige levenscyclus.

Theonina cornix Simon, 1881 – Nieuw voor de Nederlandse fauna. Het is een thermofiele soort, die uit Centraal-Europa en zuidelijk Europa bekend is. Niet uit Groot-Brittannië bekend. Waarnemingen in Duitsland komen van het zuidelijke deel van het land, waar de soort voorkomt op relatief warme plekken (Blick, pers. med.; zie ook Wiehle 1956: 131). In België is de soort bekend van de provincie Luik uit het dal van de Salm bij Wanne (Bosmans 1978).

Singa nitidula C.L. Koch, 1844 – Niet eerder uit de provincie Limburg gemeld; het is een soort die wordt vermeld van de oevers van stromend water (Almquist 2005: 178), in planten vegetatie langs riviertjes (Wiehle 1931: 44) en in rietpluimen (Wiehle 1931: 45); het in Hoosden Noord verzamelde exemplaar werd gesleept uit de vegetatie langs een langzaam stromende watergang.

Entelecara erythropus (Westring, 1851) – Niet eerder uit de provincie Limburg gemeld; minder algemeen dan *Entelecara acuminata* (Wider, 1834).

Mermessus denticulatus (Banks, 1898) – Niet eerder uit de provincie Limburg gemeld; een invasieve soort uit Noord-Amerika, die inmiddels op vele plaatsen in Europa is gevonden (Denemarken, Nederland, België, Zwitserland, Spanje, Italië, zie Van Helsdingen 2003). In Nederland inmiddels gemeld uit de uiterwaarden bij Zaltbommel, het Westland en De Kaaistoep bij Tilburg (Van Helsdingen 2013).

Hooiwagens

In het dal van de Roer zijn overal biotopen te vinden die geschikt zijn voor hooiwagens, met name ruigtes, bossen en allerlei overgangssituaties. Aangezien veel soorten tijdens de inventariseerperiode in juni nog in het juveniele stadium verkeren en verborgen in de bodem leven, zijn slechts zes soorten verzameld. Bij de waarnemingen zat wel een exemplaar van *Trogulus closanicus*, een soort die alleen in Limburg ten oosten van de Maas en bij Nijmegen en Winterswijk voorkomt. Anne Krediet verzamelde een vrouwtje in Landgoed Het Hoosden. In oktober en november is de soortlijst verder aangevuld, o.a. met *Trogulus tricarinatus* (bij Paarlo en Vlodrop), *Nemastoma bimaculatum* en *N. dentigerum*. In totaal zijn nu 16 soorten uit het gebied bekend, waaronder ook de door Aidan Williams (2012) bij Herkenbosch ontdekte reuzenhooiwagen (*Leiobunum* sp. A) die momenteel Europa verovert en *Opilio saxatilis* die in 2012 is verzameld door Theodoor Heijerman (database Hooiwagenwerkgroep van EIS-Nederland). In tabel 1 staan de 14 soorten die in 2013 zijn gevonden, en de soorten die niet in deze alinea worden genoemd zijn zeer algemeen in Nederland.

Het naastliggende Nationaal Park De Meinweg is tijdens de 1000-soortendag vorig jaar intensiever geïnventariseerd, wat 21 soorten hooiwagens opleverde (Wijnhoven & Noordijk 2013). Het zou heel goed kunnen dat dit aantal ook voor het dal van de Roer haalbaar is, met name vanwege de grote variatie aan landschappen, bodemsoorten, vochtregimes en landgebruik.

Fig. 4. De kaphooiwagen *Trogulus closanicus* (foto: Jinze Noordijk).

Pseudoschorpioenen

Er zijn twee pseudoschorpioensoorten gevonden: *Neobisium carcinoides* in Landgoed Het Hoosden (Zuid) en *Chernes hahni* in de Turfkoelen (tabel 1). De eerste soort is een zeer algemene, dan wel de algemeenste Nederlandse pseudoschorpioen (Van den Tooren 2005). *Chernes hahni* is nog niet op heel veel plekken in Nederland gevonden, er zijn enkele gepubliceerde vindplaatsen in het zuiden van ons uit Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg (Henderickx 2001, Van den Tooren 2005). De soort leeft in bomen, vaak achter schors; het is dan ook niet verassend dat het exemplaar van de Turfkoelen geklopt werd.

CONCLUSIE

In het Roerdal zijn 110 soorten spinachtigen gevonden. Ze weerspiegelen de enorme diversiteit aan biotopen in het gebied. Zo zijn er spinnen verzameld die gebonden zijn aan vochtige milieus (bv. *Singa nitidula*), maar ook uitgesproken thermofiele soorten (bv. *Theonina cornix*, nieuw voor Nederland). Ook minder algemene soorten als de hooiwagens *Trogulus closanicus* en *T. tricarinatus* zijn een indicatie voor de relatief hoge faunistische waarde van het gebied. Verbinden van de Meinweg met het Roerdal zal de diversiteit zeker ten goede komen.

DANKZEGGING

Anne Krediet, Yaco Joven van Sluijs, Peter Wijnhoven en Dick Belgers hielpen mee met het verzamelwerk. Theo Blick (Forschungsinstitut Senckenberg, Frankfurt-am-Main, Duitsland) wordt bedankt vanwege zijn aanwijzingen bij de determinatie van *Theonina cornix* en het voorkomen van deze soort in Duitsland.

LITERATUUR

- Bosmans, R. 1978. Faunistique des araignées de Belgique. – Bulletin et Annales de la Société royale Belge d'Entomologie 114: 38-49.
- Staudt, A. 2103. Nachweiskarten der Spinnen(tiere) Deutschlands. – <http://www.arages.de/verbreitung.html>
- Henderickx, H. 2001. Het voorkomen van *Chernes hahni* bevestigd. – Phegea 29: 77-78.
- Helsdingen, P.J. van 2013. Araneae. In: Fauna Europaea Database (Version 2013.1). – <http://www.european-arachnology.org>
- Helsdingen, P.J. van 2013. Catalogus van de Nederlandse spinnen. Versie 2013.1. – <http://www.eis-nederland.nl/spinnen>
- Tooren, D. van den 2005. Naamlijst en determinatiesleutel tot de pseudoschorpioenen van Nederland (Arachnida: Pseudoscorpiones). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 23: 91-102.
- Wiehle, H. 1931. Spinnentiere oder Arachnoidea. Araneidae. – Die Tierwelt Deutschlands 27: 1-136.
- Wiehle, H. 1956. Spinnentiere oder Arachnoidea (Araneae). 28. Familie Linyphiidae-Baldachinspinnen. – Tierwelt Deutschlands 44: 1-337.
- Williams, A.T. 2012. Reuzenhooiwagen nu ook in Limburg gevonden. – Natuurhistorisch Maandblad 101: 134-136.
- Wijnhoven, H. & J. Noordijk 2013. De Meinweg: hotspot voor hooiwagens. – Natuurhistorisch Maandblad 102: 249-2Tabel 1. Overzicht van de verzamelde soorten in de bezochte gebieden. Aantallen: mannetje/vrouwetje; j = juveniel

soort	Hoosden Noord	Hoosden Zuid	Linnerheide	Turfkoelen	De Muiltert	Holst	Klein Paarlo	Melick - St. Odliënberg	Vlodrop
<i>Diplocephalus cristatus</i> (Blackwall, 1833)		1/1							
<i>Diplocephalus plicatus</i> (Blackwall, 1841)		1/0							
<i>Entelecara acuminata</i> (Wider, 1834)		1/0							
<i>Entelecara erythropus</i> (Westring, 1851)	0/1		2/0						
<i>Erigone atra</i> Blackwall, 1833	1/0								
<i>Erigone dentipalpis</i> (Wider, 1834)	0/1								
<i>Gnathonarium dentatum</i> (Wider, 1834)	1/0								
<i>Hypomma bituberculatum</i> (Wider, 1834)	1/6								
<i>Linyphia hortensis</i> Sundevall, 1830		0/2							
<i>Maso sundevalli</i> (Westring, 1851)		1/0							
<i>Mermessus denticulatus</i> (Banks, 1898)		0/1							
<i>Microneta variata</i> (Blackwall, 1841)		0/3							
<i>Nerene clathrata</i> (Sundevall, 1830)	0/1								
<i>Nerene peltata</i> (Wider, 1834)		0/2							
<i>Oedothorax gibbosus</i> (Blackwall, 1841)	0/1		1/4						
<i>Primerigone vagans</i> (Audouin, 1826)					1/0				
<i>Tenuiphantes flavipes</i> (Blackwall, 1854)		1/5							
<i>Tenuiphantes tenuis</i> (Blackwall, 1852)		0/1							
<i>Theonina cornix</i> (Simon, 1881)		0/1	0/1						
<i>Troxochrus scabriculus</i> (Westring, 1851)		0/1							
LYCOSIDAE									
<i>Pardosa amenata</i> (Clerck, 1757)	1/1					1/0			1/2
<i>Pardosa prativaga</i> (Koch, 1870)		1/0				1/0			
<i>Pardosa pullata</i> (Clerck, 1757)						0/1			
<i>Pirata piraticus</i> (Clerck, 1757)	1/2								
<i>Piratula hygrophila</i> (Thorell, 1872)		0/1							
<i>Piratula latitans</i> (Blackwall, 1841)	1/0								
MIMETIDAE									
<i>Ero aphanis</i> (Walckenaer, 1802)				0/1					
PHILODROMIDAE									
<i>Philodromus albidus</i> Kulczynski, 1911		5/7				1/0			
<i>Philodromus aureolus</i> (Clerck, 1757)			0/2						
<i>Philodromus collinus</i> C.L. Koch, 1835			0/1			1/0			
<i>Philodromus dispar</i> Walckenaer, 1826		0/2	1/0			1/0			

soort	Hoosden Noord	Hoosden Zuid	Linnerheide	Turfkoelen	De Muiert	Holist	Klein Paarlo	Melick - St. Odiliënberg	Vlodrop
<i>Philodromus margaritatus</i> (Clerck, 1757)			1/0						
<i>Tibellus oblongus</i> (Walckenaer, 1802)				0/1					
PHOLCIDA						0/1			
<i>Pholcus phalangoides</i> (Fuesslin, 1775)									
PISAURIDAE						0/1			
<i>Pisaura mirabilis</i> (Clerck, 1757)									
SALTICIDAE									
<i>Baillus chalybeius</i> (Walckenaer, 1802)		3/2	1/0	1/0					
<i>Euophrys frontalis</i> (Walckenaer, 1802)		2/0							
<i>Evarcha falcata</i> (Clerck, 1757)			1/0	1/0					
<i>Heliophantus cupreus</i> (Walckenaer, 1802)				1/1					
<i>Marpissa muscosa</i> (Clerck, 1757)								0/1 - 0/0	
<i>Marpissa radiata</i> (Grube, 1859)	2/1								
<i>Salticus zebraneus</i> (C.L. Koch, 1837)					1/2				
SEGESTRIIDAE									
<i>Segestria senoculata</i> (Linnaeus, 1758)			0/1						
TETRAGNATHIDAE									
<i>Metellina mingei</i> (Blackwall, 1870)		2/0				1/0			
<i>Metellina merianae</i> (Scopoli, 1763)	1/0		3/1						
<i>Pachygnatha degeeri</i> Sundevall, 1830						1/1			
<i>Tetragnatha extensa</i> (Linnaeus, 1758)	1/2								
<i>Tetragnatha montana</i> Simon, 1874	5/5			2/0					
<i>Tetragnatha obtusa</i> C.L. Koch, 1837			2/0						
THERIDIIDAE									
<i>Anelosimus vittatus</i> (C.L. Koch, 1836)	0/1	0/2			0/1				
<i>Diploena melanogaster</i> (C.L. Koch, 1837)		1/3		0/1					
<i>Enoplognatha ovata</i> (Clerck, 1757)						1/0			
<i>Episimus angulatus</i> (Blackwall, 1836)		0/1	juvs.						
<i>Laseola tritris</i> (Hahn, 1833)				0/1					
<i>Neotitira bimaculata</i> (Linnaeus, 1767)									0/1
<i>Parasteatoda lunata</i> (Clerck, 1757)		1/0							
<i>Platnickina tinctum</i> (Walckenaer, 1802)			1/0						
<i>Simitidion simile</i> (C.L. Koch, 1836)			0/1						
<i>Steatoda bipunctata</i> (Linnaeus, 1758)						0/1			

soort	Hoosden Noord	Hoosden Zuid	Linnerheide	Turfkoelen	De Muiltert	Holst	Klein Paarlo	Meick - St. Odliënberg	Vlodrop
<i>Theridion melanurum</i> Hahn, 1831		0/1							
<i>Theridion pictum</i> (Walckenaer, 1802)	2/3	1/3							
<i>Theridion varians</i> Hahn, 1833		2/1							
THOMISIDAE			1/3						
<i>Diaea dorsata</i> (Fabricius, 1777)		1/0							
<i>Ebrechtella tricuspidata</i> (Fabricius, 1775)	1/1								
<i>Misumena vatia</i> (Clerck, 1757)	1/0								
<i>Ozyptila praticola</i> (C.L.Koch, 1837)		2/0				1/0			
<i>Xysticus ulmi</i> (Hahn, 1831)	3/0								
ZORIDAE									
<i>Zora spinimana</i> (Sundevall, 1833)		0/1							
ULOBORIDAE									
<i>Hypitotesparadoxus</i> (C.L. Koch, 1834)			1j						
PSEUDOSCORPIONES									
<i>Chemes hahni</i> (C.L. Koch, 1839)				0/1					
<i>Neobisium carcinoides</i> (Hermann, 1804)		0/1							
OPILIONES									
<i>Nemastoma bimaculatum</i> (Fabricius, 1775)					2/0		0/4		
<i>Nemastoma denigerum</i> Canestrini, 1873					1/0		4/4		0/1
<i>Trogulus closanicus</i> Avram 1971		0/1							
<i>Trogulus tricarinatus</i> (Linnaeus, 1767)							1j		0/2
<i>Dicranopalpus ramosus</i> (Simon, 1909)					0/1				
<i>Lacinius ephippiatus</i> (C.L. Koch, 1835)						1j			
<i>Lophopilio palpinalis</i> (Herbst, 1799)					1/1				0/1
<i>Mitopus morio</i> (Fabricius, 1799)					1/0		1/0		
<i>Oligolophus tridens</i> (C.L. Koch, 1836)			1j		3/1, 2j		0/1		1/2
<i>Opilio canestrinii</i> (Thorell, 1876)			1j	1j	1/0, 1j	1j	1/1		1/1
<i>Paroligolophus agrestis</i> (Meade, 1855)					1/3		0/1		
<i>Phalangium opilio</i> Linnaeus 1758					0/1		3/2		
<i>Rilaena triangularis</i> (Herbst, 1799)			1/1		3j	1/0	6j		5j
<i>Leiobunum rotundum</i> (Latreille, 1798)					1/0		1/0		